

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Tiit Madissoon
KK040

REHABILITATSIOONIPROGRAMMIDE KAASAMINE
KINNIPEETAVATE ETTEVALMISTAMISEL
VABANEMISEKS PÄRNU VANGLA JA PÄRNU
MAAKOHTU KRIMINAALOSAKONNA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:
Kaire Aamisepp

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

REHABILITATSIOONIPROGRAMMIDE KAASAMINE KINNIPEETAVATE ETTEVALMISTAMISEL VABANEMISEKS PÄRNU VANGLA JA PÄRNU MAAKOHTU KRIMINAALOSAKONNA NÄITEL.

SELLEKS, ET KINNIPEETAVA INTEGRERIMINE ÜHISKONDA OLEKS EFEKTIIVSEM, TEHAKSE ENNE TEMA REAALSET VABANEMIST MITMEID ETTEVALMISTUSI. VANGLATES ON SELLEALASE TÖÖ PÕHILISEKS OSAKS MITMESUGUSED RESOTSIALISEERIMISPROGRAMMID. NENDE EESMÄRK ON ÕPETADA KINNIPEETAVATELE SOTSIAALSEID OSKUSI, MIS AITAKS NEIL SEADUSKUULEKALT TOIME TULLA.

RESOTSIALISEERIMINE EI OLE AINULT SOTSIAALPROGRAMMIDES OSALEMINE, VAID IGAPÄEVANE KOKKUPUUDE VANGLAAMETNIKE JA TÖÖTAJATEGA.

UURIMISTÖÖ EESMÄRGIKS OLII ANDA ÜLEVAADE KINNIPEETAVATE RESOTSIALISEERIMISEST JA VÄLJA SELGITADA KINNIPEETAVATE ARVAMUSI SOTSIAALPROGRAMMIDE VAJALIKKUSEST NING MÕJUSUST PÄRNU VANGLAS ENNETÄHTAEGSELT VABANEMISEL.

TÖÖ MEETODIKS OLII KINNIPEETAVATE ANKETEERIMINE. VALIMI MOODUSTASID 19 EESTI KEELT KÕNELEVAT PÄRNU VANGLA KINNIPEETAVAT. ANKETEERIMISE AJAL AUGUST 2006 KUNI DETSEMBRINI 2006 OLII PÄRNU VANGLAS ÕHES ELUOSAKONNAS 52 KINNIPEETAVAT, TINGIMUSTELE VASTAS 19. SEEGA MOODUSTAS VALIM 43.2% KINNIPEETAVATEST.

UURIMISTÖÖ TULEMUSED NÄITASID, ET KINNIPEETAVATE ARVAMUSE KOHASELT OLID PÄRNU VANGLAS PAKUTAVAD SOTSIAALPROGRAMMID VAJALIKUD NING AITASID KINNIPEETAVAD SUUNATA ÕIGUSKUULEKALE KÄIYUMISELE.

TÖÖS ON KASUTUSEL JÄRGMISED VÕTMESÕNAD JA MÕISTED:

VANGISTUS, KINNIPEETAV, RESOTSIALISEERIMINE, SOTSIAALTÖÖTAJA,
SOTSIAALTÖÖ, TOIMETULEK.

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
TABELITE JA JOONISTE LOETELU.....	5
SISSEJUHATUS	6
VÕTMESÕNAD JA MÕISTED.....	8
1. KINNIFEETAVATE ETTEVALMISTAMINE VABANEMISEKS KUI VANGISTUSE ÜKS EESMÄRKIDEST	9
1.1. Pärnu vangla kui vanim toimiv vangla Eestis.....	9
1.2. Karistamine – ühiskonna võimalus vähendada kuritegevust.....	10
1.3. Vangistuse negatiivsed mõjud	11
1.4. Vabaduskaotuse täideviimise faasid	12
1.4.1. Vastuvõtufaas.....	13
1.4.2. Põhifaas.....	15
1.4.3. Avavanglasse paigutamine	15
1.4.4. Vabastamisfaas	16
1.4.5. Kriminaalhoolduse eesmärgid ja põhimõtted	16
2. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA MEETODID	19
2.1. Uurimistöö eesmärk, ülesanded, hüpotees.....	19
2.2. Uurimistöö valim, meetod, korraldus	19
3. UURIMUSTÖÖ ANALÜÜS JA TULEMUSED	21
3.1. Pärnu Vanglas läbiviidud sotsiaalprogrammid	21
3.2. Kinnipeetavate üldandmed	28
3.2.1. Kinnipeetavate vanus	28
3.2.2. Retsidiivsus	28
3.3. Kaldumine kuritegelikule teele ja vangla mõju	29
3.4. Vangla kogemused ja nende mõju vabanedes	30
3.5. Kinnipeetavate osavõtt sotsiaalprogrammidest ja nende vajalikkus.....	31
3.6. Sotsiaalprogrammides osalemise kasulikkus vangistuses ja vabaduses	34
3.7. Kinnipeetavaid huvitavad teemad ning soovitud sotsiaalprogrammide läbiviijatele	35
3.8. Kriminaalhooldaja järelevalve all olevad ennetähtaegselt vabanenud kinnipeetavad	36
3.8.1. Tingimisi ennetähtaegselt vabanenute vanus.....	36
3.8.2. Tingimisi ennetähtaegselt vabanenute osalemine vanglas olles sotsiaalprogrammides	37
3.8.3. Vanglasse tagasipöördumine ja sotsiaalprogrammides osalemise seos.....	38
KOKKUVÕTE	39
SUMMARY	41
ALLIKATE LOETELU.....	42
LISAD.....	43

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonised:

Joonis 1. Kinnipeetavate vanuseline jaotumine	28
Joonis 2. Kinnipeetavate retsiidivsus.....	28
Joonis 3. Ennetähtaegselt vabanenud kinnipeetavate vanuseline jaotus.....	36
Joonis 4. Vanglasse tagasipöördunud enne tähtaega vabanenud kinnipeetavad	38

Tabelid:

Tabel 1. Mõjutused kaldumisel kuritegelikule teele.(autori koostatud)	29
Tabel 2. Osalemine sotsiaalprogrammides.(autori koostatud).....	32
Tabel 3. Osalemine vanglas sotsiaalprogrammides	37

SISSEJUHATUS

Vabadusekaotuse täideviimise eesmärk on kinnipeetava suunamine õiguskorrale käitumisele ja õiguskorra kaitsmisele.

Eestit iseloomustab kinnipeetavate suur arv: 340 kinnipeetavat 100 000 elaniku kohta. Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi statistika järgi on 74% kinnipeetavatest vanglas teist või esimest korda ning paljud satuvad tagasi just sotsiaalse oskamatusesse tõttu, see tähendab, et nad ei oska tavaliselt toime tulla.

Vangistus ei vii mitte ainult isolatsioonini, vaid jätab inimese ilma ka vabadusest ja vastutusest. Ometi tuleb enamikul kinnipeetavatest mingil hetkel ühiskonda tagasi pöörduda. Ühiskonna arvamus tundub olevat vankumatu: kurjategijaid tuleb isoleerida ja karistada võimalikult karmilt, tekitades neile samasugust valu ja piina nagu nemad oma teoga ohvritele. Samas on ju teada, et vägivald sünnitab vägivalda. Karistus saab kunagi kantud ning kurjategija väljub vanglast. Karm kohtlemine ei ole toonud muutust tema suhtumisse ja vaadetesse vaid pigem vastupidi, ta on veelgi agressiivsem ja vihasem. Seetõttu on Euroopa karistuspoliitika võtnud rehabiliteeriva suuna, püüdes muutust esile kutsuda läbi kinnipeetava arendamise ning oskuste õpetamise.

Resotsialiseerimisprotsess algab karistuse määramisel eesmärgiga suunata karistatu õiguskorrale tee. Protsess lõpeb, kui isik on tagasi pöördunud tavaühiskonda ja tegutseb ühiskonnas aktsepteeritavatele normidele vastavalt. Karistusaja möödumisel peaks isik olema sotsiaalselt ja majanduslikult vähemalt samas olukorras, kui ta oli enne karistuse määramist.

Vangistusseaduse järgi on vangistuse eesmärk suunata kinnipeetav õiguskorrale käitumisele ja kaitsta õiguskorda ehk teisisõnu: vangistus peab aitama kinnipeetaval pärast vabanemist ühiskonnas toime tulla ning seeläbi vähendada kuritegevust. Et kinnipeetav tuleks pärast karistuse kandmist ühiskonnas toime, võimaldatakse tal vanglaväliselt suhelda, omandada üld- ja kutseharidust, pakutakse võimaluste olemasolul tööd ja sotsiaaltöötaja abi. Õiguskorra kaitsmine tagatakse järelvalvega kinnipeetava üle.

Lõputöö teema „Rehabilitatsiooniprogrammide kaasamine kinnipeetavate ettevalmistamisel vabanemiseks Pärnu Vangla ja Pärnu maakohtu kriminaalosakonna näitel“ valisin lähtudes Justiitsministeeriumi suunast kinnipeetavate arvu vähendamine. Vastavalt püstitatud hüpoteesile püüan uurimistöös välja tuua, kuidas Pärnu Vanglas toimus kinnipeetavate ettevalmistamine vabanemiseks sotsiaalprogramme kaasates ja toime enne tähtaega vabanenutele. Teema valikul lähtusin realselt toimivatest programmidest vanglas, mis aitavad kaasa kinnipeetavatel võimalikult valutult ühiskonda tagasi pöörduda ning jätkata õiguskõuetekat elu vabaduses.

Lõputöö eesmärk on jõuda läbi uurimuse järeldusele vanglas toimuvate sotsiaalprogrammide vajalikkusest ning nende mõjust vanglast vabanemisel.

Lõputöö koosneb kolmest osast. Töö esimeses osas antakse ülevaade karistuse olemusest ja kinnipeetava ettevalmistamisest vabanemiseks kui vangistuse ühest eesmärkidest. Teises peatükis tuuakse välja uurimustöö meetodid ja eesmärk. Kolmandas osas on tulemused ja analüüs.

VÕTMESÕNAD JA MÕISTED

Käesolevas diplomitöös kasutatakse mõisteid alljärgnevas tähenduses:

Vangistus – vabadusekaotuse täideviimise eesmärk on kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmisele (Vangistusseadus 2000).

Kinnipeetav – vanglas vabadusekaotust kandev süüdimõistetu (Vangistusseadus 2000).

Resotsialiseerimine - vajalike uute normide ja väärtuste õppimine (Hess 2000).

Toimetulek – isiku või perekonna füüsiline või psühhosotsiaalne võime igapäevases elus toime tulla (Vangla sotsiaaltöötaja käsiraamat 2002).

Sotsiaaltöö – professionaalne tegevus sotsiaalse õigluse põhimõtete elluviimiseks, elukvaliteedi parandamiseks, sotsiaalse kapitali arendamiseks, toimetulekuraskuste ennetamiseks, leevendamiseks või kõrvaldamiseks. Sotsiaaltöö on loomu poolest ennetav, leevendav, rehabiliteeriv, juhendav, hooldav või arendav (Karjakina, Saar 2005).

Sotsiaaltöötaja – vastava erialase ettevalmistusega kõrgharidusega isik (Sotsiaalhoolekande seadus 1995).

1. KINNIFEETAVATE ETTEVALMISTAMINE VABANEMISEKS KUI VANGISTUSE ÜKS EESMÄRKIDEST

1.1. Pärnu Vangla kui vanim toimiv vangla Eestis

Pärnu Vangla oli avaliku sektori Justiitsministeeriumi valitsemisalasse kuuluv organisatsioon, mis tegutses kinnipidamiskohana kuni 15.01.2007 ning viidi täide vabaduskaotust alates 1992. aastast. Vangla on aruandekohustuslik justiitsministri ees, kes teostab vangla üle teenistuslikku järeelvalvet. Vangla tegevust koordineerib justiitsminister või tema poolt määratud isik (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2003:31).

Vangla peaesmärgiks on viia täide vabaduskaotust ja suunata kinnipeetavaid õiguskuulekale käitumisele, et selle kaudu vähendada kuritegevust. Pärnu Vangla on kinnine vangla, kus peetakse kinni meessoost täiskasvanuid. Pärnu Vangla oli vanim toimiv vangla Eestis – samu hooneid oli kasutatud vanglana enam kui 100 aastat. Alates 16. sajandist peeti Pärnus vange kinni linnamüüri kagutornis. 1818. aastal tehti Pärnu raele ettepanek ehitada korralik vangla, kuna korduvad põgenemised müüritornist näitasid selle sobimatust vanglaks. Aastad möödusid, kuni 1836. aastal võeti vastu otsus ehitada Pärnusse vangla. Projekt kooskõlastati 1840. aastal ja aasta hiljem leiti sobiv krunt. Esimesed teadaolevad andmed Pärnu Vangla olemasolust praegusel asukohal on aastast 1861. Pärnu Vanglas oli kohti 120-le kinnipeetavale (see arv ei sisalda kartserite kohti). 1998. aastal avati tänapäeva euroopalikele nõuetele vastav korpus 52-le kinnipeetavale.

Pärnu Vangla oli kompleksse (funktsionaalse) struktuuriga organisatsioon. Vangla struktuuriüksus oli osakond. Pärnu vangla jaguneb kuueks osakonnaks:

- põhitegevusele oli suunatud: vangistusosakond, sotsiaalosakond, meditsiiniosakond
- tugitegevusele oli suunatud: üldosakond, finantsosakond, majandusosakond.

Igas osakonnas oli oma põhimäärus ja igale ametikohale on välja töötatud ametijuhend.

Vanglat juhtis direktor ja tema äraolekul direktori asetäitja (Pärnu Vangla Põhikiri 1993.a).

1.2. Karistamine – ühiskonna võimalus vähendada kuritegevust

Karistamist põhjendatakse peamiselt kahel viisil:

1. Kuritegu ja karistus on juba mõistete tasandil üksteisega seotud. Teatud tegudele järgneb automaatselt teatud karistus. Kurjategija on läbi oma teo teeninud karistuses sisaldava kannatuse. Läbi karistuse maksab kurjategija ära oma „võla“ ühiskonna ja oma ohvri ees.
2. Karistus on õigustatud selle kohaldamise positiivsete tagajärgede läbi. Karistamise põhjendus on tulevikus, see on ühiskonna võimalus vähendada kuritegevust ja tõsta kodanike turvatunnet. Karistus ise kui individile kannatuse põhjustaja pole positiivne, kuid seda hinnatakse kui ühiskondlikku suunamise viisi (Vankeinhoidon perusteet: 110-122).

Otsustades, mida kurjategijaga teha, tuleb mõelda, mida karistamisega soovitakse. Sanders väidab, et on olemas neli põhilist filosoofiat, millele karistamisel toetutakse:

1. Karistus – õiglase tasu. Iga inimene on moraalselt vastutav kuriteo eest ning iga seaduse vastu eksinu peab olema valmis „kannatama“ vastutasuks tehtu eest. Karistus peab vastama sooritatud kuritööle.
2. Hirmutamine - kurjategijat karistatakse, et see oleks hoiatuseks ning hirmutamiseks teistele. Samas võib karistus olla rangem, kui kordasaadetud kuritegu muidu väärt oleks. Eriti rakendatakse seda moraaliküsimuste korral.
3. Kontroll seaduserikkujate üle. Mõned seaduserikkujad on ühiskonnale suuremaks nuhtluseks kui ohuks. Sel juhul on tähelepanu peamiselt ühiskonna kaitsmisel selliste inimeste eest, kui kurjategija karistamisel. Õeldu käib eriti vägivalla ja seksuaalkuritegevuse kohta.
4. Ümberkujundamine - seaduserikkujate on hätta sattunud tõsiste isiklikku ellu puutuvate, perekondlike või sotsiaalsete probleemide pärast. On olemas võimalus seaduserikkujate suhtumise muutmiseks ning süüdimõistmise protsessi kasutades ühtlasi ka süüalusele mõningase abi osutamiseks. Sellist lähenemist kasutatakse eriti noorte seaduserikkujate puhul, keda nähakse kui purunenud perekonna, kooliprobleemide või töötaoleku ohvrit (ibid).

Karistust saab siduda kolme peamise funktsiooniga:

- Karistus on kriminaalseadusega sätestatud piirist üleastujale märguandeks, et ühiskond, riik ei luba niisugust üleastumist. Ühtlasi on see ka hoiatus teistele;
- Karistus on mehhanism, millega püütakse taastada kuriteoga riivatud õigustunnet;
- Karistus teenib eesmärki vabastada ühiskond (kaaskodanikud) teatavaks ajaks või lõplikult kurjategijast kui ohu allikast (Raska 1987: 86).

Ükski nimetatud funktsioonidest ei nõua, et karistus ise või selle täitmise tingimused oleksid eriliselt karmid või inimest alandavad. Küll aga on tähtis, et karistus oleks vältimatu (ibid).

Tänapäeval kasutatakse nelja õigusmudelit:

- Retributiivne õigus ehk karistusõigus. Siin on peamine süüditunnistatud inimese karistuse määr. Põhiküsimused on protsessi õiglus, õiglased karistused ja karistuse vastavus kuriteole. Karistusajad on kindlaksmääratud pikkusega. Eesmärgiks on peatada kuritegevust.
- Rehabilitatiivne õigus. Põhiteema on individuaalse kurjategija rehabilitatsioon ehk „ärarandamine“. Karistusajad pole kindla pikkusega, vaid teatud ajavahemiku raamides. Siia kuulub kriminaalhooldus, eesmärgiks on inimest parandada.
- Kriminaalpreventsioon – üldsuse turvalisus. Põhiteema on „oht“ mida indiviid endas tulevikus kogukonnale kehastab. Peamine suund on ennetamisele;
- Restoratiivne õigus–kogukonnaõigus. Põhiline on sotsiaalsete suhete kahjustamine ja kurjategija hüvitamiskohustus ohvri ja kogukonna ees. Eesmärgiks on parandada suhteid (Hilborn 2001: 24).

1.3. Vangistuse negatiivsed mõjud

Et kinnipeetav tuleks pärast karistuse kandmist ühiskonnas toime, peavad tal säilima humaansed, sotsiaalsed ja poliitilised õigused, mis sarnanevad elule väljaspool vanglat nii palju, kui julgeolekureeglid seda lubavad. Samuti tuleb organiseerida vangla ja kriminaalhooldusteenused nii, et kurjategijal oleks head võimalused kontaktide loomiseks ja säilitamiseks eluga kogukonnas (Mikk 2004: 12).

Resotsialiseerimise nimel on alustatud üleminekut nõukogudeaegsetelt kolooniatelt kambervanglatele. Samal eesmärgil juurutatakse piirkondlikkuse põhimõtet – kinnipeetav kannab karistust oma elukohale võimalikult lähedal, et vangistuse ajal säiliks tema positiivsed sotsiaalsed sidemed ja suhtlus perekonnaga (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2003:10).

Uue aastatuhande vanglaid peaksid iseloomustama järgmised kvaliteedid:

- Inimese olukord ei halvene vanglakogemuse tõttu;
- Vangla julgustaks sooritatud kuritegude üle kriitiliselt mõtlema;
- Vange julgustatakse end ette valmistama kogukonda tagasi pöördumiseks;
- Kinnipeetavad mõtlevad tehtud kahju parandamise viiside üle (Mikk 2004: 13).

Kinnipeetav on vangla subkultuuri mõjusfääris, mis saab otsustavaks tema edasise elukäigu kujunemisel. Kui vangla subkultuur isiksuse kallal oma töö ära teeb, pole järelhooldusel enam mõtet. Suure vangide arvu juures on vangla subkultuuri vohamine paratamatu (Kaasik 2000: 30).

Et vanglakeskkonna kahjustav mõju oleks minimaalne, tuleb kinnipeetavaga vanglas tööle asuda tema saabumisest alates (Kasemets 2001:24).

Vanglast rääkides tuleb meeles pidada ka õpitud abituse nähtust. Näiliselt õpetab vangla allutamist, distsiplineerib ja annab oskuse oma „mina“ allutamiseks seaduse sunnile. Selleks nähakse pika vanglakaristuse eeliseid: mida kauem hoida inimest võimalikult karmides tingimustes, seda seadusekuulekam indiviid lõpptulemusena saadakse. Seda lausa nõuab avalik arvamus. Praktika sellist mõtteviisi siiski ei kinnita. Õpitud abitus on teinud oma töö, sotsiaalsed oskused on lootusetult kängunud. Vangla lakkab olemast karistusasutus, ta hakkab täitma hoolekande funktsiooni, eitades end sel moel täielikult (Kasemets 2001:24).

1.4. Vabaduskaotuse täideviimise faasid

Vabaduskaotuse täideviimine on jagatud kolme faasi:

Vastuvõtufaas algab kinnipeetava vanglasse saabumisega ja selle eesmärgiks on kaasa aidata kinnipeetava vanglaeluga integreerumisele ning koostatakse kinnipeetavale täitmiskava.

Põhifaas, mille käigus viiakse ellu kinnipeetava individuaalses täitmiskavas kavandatu.

vabastamisfaas, mille põhiülesandeks on kinnipeetava ettevalmistamine eluks pärast vanglast vabanemist (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2002/2003:14).

1.4.1. Vastuvõtufaas

Kinnipeetav saabub vanglasse ning ta paigutatakse vangla vastuvõtuosakonda. Kinnipeetavale avatakse tema isiklik toimik, kuhu kantakse tema kinnipidamise alust puudutavad dokumendid, identifitseerimisabinõud, koostatav individuaalne täitmiskava ja muud seaduses ettenähtud dokumendid. Hiljemalt vanglasse saabumisele järgneval päeval kohtub kinnipeetav vangla direktori või tema poolt volitatud isikuga, kelle poolt kinnipeetav saab muuhulgas algteadmised oma õigustest ja kohustustest (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2002/2003:14).

Vastuvõtufaasis koostatakse kinnipeetavale individuaalne täitmiskava. Individuaalse täitmiskava koostamise eesmärgiks on planeerida igale kinnipeetavale individuaalne ja sobiv karistusaeg. Selle käigus selgitatakse välja vajalikud abinõud kinnipeetava individuaalseks resotsialiseerimiseks (hariduse pakkumise vajadus, võimelisus tööd teha, oskused jne.) ja pannakse paika ajakava nende abinõude ellurakendamiseks (ibid).

Individuaalse täitmiskava koostamisest võtavad reeglina osa vangla psühholoog, sotsiaaltöötaja, õppetöö korraldaja, kinnipeetava töö eest vastutav isik, arst ja mõni vangla osakonnajuhataja. Reeglina vaadatakse individuaalne täitmiskava üle kord aastas, noortel kinnipeetavatel iga kuue kuu järel ning vajaduse korral viiakse sisse muudatused (ibid).

Kinnipeetavate individuaalsete täitmiskavade kasutuselevõtt võimaldab kinnipeetavaid motiveerida positiivsele arengule. Samas ei koostata täitmiskavasid kõikidele

kinnipeetavatele, vaid vangistusseaduse kohaselt koostatakse individuaalne täitmiskava kinnipeetavatele, kelle reaalselt ärakandmisele kuuluva vabaduse-kaotuse tähtaeg ületab ühte aastat. Kava koostatakse vangla vastuvõtuosakonnas (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2002/2003:14).

Kinnipeetava individuaalses täitmiskavas nähakse ette:

- kinnipeetava paigutamine;
- kinnipeetava ümberpaigutamine avavanglasse või teise kinnisesse vanglasse;
- kinnipeetava töövõimelisus ja kutseoskused;
- kinnipeetavale üldhariduse või kutsekeskhariduse või tööalase koolituse andmise vajadus;
- kinnipeetavale kohaldatavad soodustused;
- kinnipeetava vabastamise ettevalmistamiseks vajalikud abinõud;

Kinnipeetava individuaalset täitmiskava peab vangistusseaduse järgi kinnipeetavaga arutama. Individuaalne täitmiskava kujutab endast lepingut vangla ja kinnipeetava vahel, sisaldades ülesandeid, mida kinnipeetav peab täitma selleks, et saada teatud soodustusi (vabastamine tingimisi ennetähtaegselt, lubamine väljasõitudele jne). See peaks kinnipeetavat motiveerima töötama, õppima, osalema sotsiaalprogrammides, samuti käituma seaduskuulekalt (Vangla sotsiaaltöötaja käsiraamat 2002: 15).

Pärast individuaalse täitmiskava koostamist on võimalik otsustada, millisesse vanglasse või vangla osakonda kinnipeetav paigutatakse, samuti kinnipeetava avavanglasse paigutamise võimaluse üle. Individuaalse täitmiskava kinnitamise järel lõpeb vastuvõtufaas (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2002/2003:14).

1.4.2. Põhifaas

Põhifaasi peamiseks eesmärgiks on kinnipeetava individuaalse täitmiskava ellurakendamine. Laiemas plaanis kujutab põhifaas endast vangla igapäevast elukorraldust. Väga olulisel kohal on kinnipeetava vanglaväline suhtlemine, mis peab vältima kinnipeetava sidemete katkemist ühiskonnaga. Kinnipeetava vanglaväline suhtlemine toimub lühiajaliste ja pikaajaliste kokkusaamiste, kirjavahetuse, telefonikõnede, aga ka lühiajaliste väljasõitude näol (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2002/2003:15).

Põhifaasi kõige olulisemaks küsimuseks ja samas ka resotsialiseerimisabinõude ellurakendamise raskuspunktiks on kinnipeetava hõivatus. Põhiliselt tagatakse see kinnipeetavale hariduse omandamise ja töötamise võimaldamisega (ibid).

Vabaduskaotuse põhifaas viiakse täide kas avatud või kinnise täideviimise vormis. Reeglina alustab kinnipeetav karistuse kandmist kinnises vanglas, kust on võimalik üleviimine avavanglasse (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2002/2003: 15).

1.4.3. Avavanglasse paigutamine

Kehtiva korra kohaselt paigutatakse kinnipeetav kinnisest vanglast avavanglasse ümber avavangla direktori taotluse ja justiitsministeeriumi vanglate asekancleri otsuse alusel. Avavanglasse paigutatakse reeglina kergemaid kuritegusid toimepannud kinnipeetavad ja kinnipeetavad, kes on karistuse kandmise ajal kinnises vanglas üles näidanud enda usaldatavust ja õiguskuulekat käitumist ja kelle suhtes on piisavalt alust oletada, et ta ei pane toime uusi õigusrikkumisi (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2002/2003:15).

1.4.4. Vabastamisfaas

Selleks, et kinnipeetava integreerimine ühiskonda toimiks võimalikult valutult tehakse enne kinnipeetava reaalsel vabastamist mitmeid ettevalmistusi. Levinumad neist sotsiaalabi osutamine ning kinnipeetava ümberpaigutamine avavanglasse. Sotsiaaltöötaja abistab kinnipeetavat kontaktide loomisel perekonnaga aga ka erinevate sotsiaalhoolekannet teostavate ametiasutustega. Sisuliselt peab juba kogu karistuse täideviimise põhifaasis kinnipeetavaga tehtav töö olema suunatud tema vabastamise ettevalmistamisele. Vabastamisel makstakse kinnipeetavale välja tema vabanemistoetus, mis on kogutud kinnipeetava töötasust tehtavate mahaarvamistena (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2002/2003:16).

Vabastamisfaasis aitab sotsiaaltöötaja kinnipeetaval lahendada probleeme, mis on tekkinud väliskontaktide ahenemisest. Sageli on kinnipeetav kaotanud sotsiaalsed sidemed, elukohta, töö, sissetulekud. Vabastamist ette valmistades aitab sotsiaaltöötaja kinnipeetavat dokumentide muretsemisel, leida töö- ja elukoht ning taotleda üldise hoolekande kaudu toetust. Kui kinnipeetaval on võimalus vabaneda ennetähtaegselt, kirjutavad sotsiaaltöötaja ja psühholoog iseloomustuse, milles annavad hinnangu kinnipeetava psüühilisele seisundile ja valmisolekule ühiskonda seadusekuulekalt tagasi pöörduda (Eesti Vanglasüsteemi Aastaraamat 2003:12).

1.4.5. Kriminaalhoolduse eesmärgid ja põhimõtted

Kriminaalhooldusalune on süüdimõistetud, kelle kohus on määranud kriminaalhooldusametniku järelevalve alla (Tõnismäe 2006).

Kriminaalhooldus on alternatiivkaristus, mis võimaldab peale vahendite kokkuhoiu vältida ka vangistuse negatiivseid tagajärgi (Tõnismäe 2006).

Kriminaalhooldaja töö sisuks on selgitada välja uue kuriteo toimepanemise riskid ning kavandada koos hooldusalusega abinõud uue kuriteo toimepanemise vältimiseks, tehes koostööd riigi ja omavalitsuse struktuuriüksustega ning mittetulundusühingutega (Tõnismäe 2006).

Kriminaalhoolduse alla kuuluvad:

- tingimisi karistatatu - isik, kelle suhtes kohaldatakse 18–36-kuulist katseaga;
- vanglast enne karistusaja lõppu vabanenu – isik, kes on enne vangistustähtaja lõppemist vabastatud ning kelle suhtes kohaldatakse katseaga kandmata karistusaja ulatuses, kuid mitte lühemalt kui 1 aasta;
- üldkasuliku töö tegija – isik, kellele kohaldatakse kuni kaheaastane vangistus on tema nõusolekul asendatud üldkasuliku tööga. Töö tegemiseks on aega kuni 24 kuud;

alaealine, kelle suhtes on mõjutusvahendina kohaldatakse käitumiskontrolli – alaealise võib karistusest vabastada ning allutada kuni üheks aastaks kriminaalhooldusametniku järelevalve alla. Vajaduse korral võib katseaga pikendada (Justiitsministeerium 2003: 6,7).

Kriminaalhoolduse peamine eesmärk on muuta ühiskond turvalisemaks, rakendades alternatiive vangistusele ja aidata kriminaalhooldusalusel iseseisvuda. Selline eesmärgi seadmine tugineb eeldusel, et kuriteo sooritanud isiku võib jätta vabadusse, kui lisaks järelevalvele tema üle tehakse ka tööd tema kriminogeense käitumise muutmiseks. Kriminaalhooldustöö koosneb seega kahest poolest – järelevalvest ja sotsiaalse kohanemise soodustamisest. Kriminaalhooldaja ülesanne on kaasa aidata oma kliendi olukorra paranemisele ja stabiliseerimisele (alates 1998 aastast) (Justiitsministeerium 2003: 5).

Kriminaalhooldus määratakse kohtuniku või prokuröri otsuse alusel ning isik peab olema kriminaalvastutusealine. Kasutatakse mõisteid kriminaalhooldusalune ja klient.

Klient on:

- süüdimõistetetu, kelle vabaduskaotusliku karistuse on kohus jätnud täitmisele pööramata ning asendanud selle käitumiskontrolliga
- süüdimõistetetu, kellele kohaldatakse vabaduskaotusliku karistuse asemel üldkasuliku tööd ja käitumiskontrolli

süüdimõistetetu, kes on vangistusest enne selle tähtaja lõppemist vabastatud ja kellele kohaldatakse käitumiskontrolli (Justiitsministeerium 2003: 6).

Inimene suudab teha valikuid ja elada oma soovide kohaselt, tal on alati vaba vabadus kujundada oma elu ja kanda vastutust. Kriminaalhooldaja ülesanne on aidata kliendil iseseisvuda. Selle eesmärgi nimel töötades püüab kriminaalhooldaja kõrvaldada tegurid, mis takistavad kliendil saada iseseisvaks. Sellest lähtudes kujundatakse kriminaalhoolduses väärtushinnangud ja põhihoiakud ning otsitakse lahendusi ja tööstiili, mis aitavad suurendada hooldusaluste vastutustunnet. Kriminaalhooldusametnikud arendavad klientide positiivseid võimeid ja sotsiaalse toimetuleku oskust (Justiitsministeerium 2003: 6).

Karistusseadustiku kohaselt peab kriminaalhooldusalune täitma järgmisi nõudeid:

- elama kohtu määratud alalises elukohas;
- ilmuma kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele;
- alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta;
- saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elukohast lahkumiseks kauemaks kui 15 päevaks;
- taotlema kriminaalhooldusametnikult luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks.

2. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA MEETODID

2.1. Uurimistöö eesmärk, ülesanded, hüpotees

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli anda ülevaade kinnipeetavate resotsialiseerimisest ja välja selgitada Pärnu Vangla kinnipeetavate arvamusi sotsiaalprogrammide vajalikkusest ning nende mõjusust peale vanglast vabanemist.

Uurimistöö eesmärgist lähtuvad ülesanded on:

1. Tutvustada Pärnu Vanglas läbiviidud sotsiaalprogramme;
2. Analüüsida sotsiaalprogrammide vajalikkust ja mõjusust kinnipeetavatele nende hinnangute alusel.
3. Tingimisi ennetähtaegselt vabanenute statistiline analüüs Pärnu MK kriminaalhooldusosakonna Pärnu talituses.

Uurimistöö hüpotees: Kinnipeetavad, kes läbisid vanglas rehabilitatsiooniprogrammid vabanedes tingimisi enne tähtaega ei pöördu tagasi karistusasutusse.

2.2. Uurimistöö valim, meetod, korraldus

Uurimistöö meetoditeks oli Pärnu Vangla kinnipeetavate anketeerimine ja statistiline analüüs Pärnu Maakohtu kriminaalhooldusosakonna Pärnu talituse tingimisi ennetähtaegselt vabanenute kriminaalhooldusaluste osas. Ankeet sisaldas eneses nii avatuid kui ka etteantud vastustega küsimusi.

Valimi moodustasid kinnipeetavad, kes valdaksid riigikeelt, et riigikeele mitteoskamine ei oleks nende jaoks täiendavaks probleemiks. Teine valim on kriminaalhooldusalused, kes vabanesid vanglast tingimisi ennetähtaegselt ja kellele määrati kontrollnõuete täitmine Pärnu MK kriminaalhooldusosakonna Pärnu talituses.

Ankeetküsitluse valimi grupi moodustamise kriteeriumiteks olid riigikeele oskus, kontakti- ja suhtlemisvalmidus ning korduvkaristatus, sest neil on vahetu kogemus raskustest ja probleemidest kohanemaks eluga vabaduses. Anketeerimise ajal august 2006 kuni detsembrini 2006 oli Pärnu Vanglas ühes eluosakonnas 52 kinnipeetavat, tingimustele vastas 19. Seega moodustas valim 43,2% kinnipeetavatest.

Ankeedid jagati kinnipeetavatele kätte kambrites ja ankeetküsitluses osalejaid informeeriti, et saadud andmed on konfidentsiaalsed ning uurimistöös kasutatud vastuseid ei seostata küsitletute isikuandmetega.

Statistiliste andmete analüüs toimus Pärnu MK kriminaalhooldusosakonna Pärnu talituses. Sealse valimi grupi moodustasid vanglast ennetähtaegselt vabanenud kriminaalhooldusalused.

Meetodite valikul lähtus autor resotsialiseerimisprogrammide mõjususe väljaselgitamisest edaspidisele elule vabaduses ning kinnipeetavate nägemustest ülevaate saamiseks.

Ankeetküsitluse eesmärgist tulenevalt kujunesid järgmised uuritavate küsimuste grupid: Esimene küsimuste grupp (küsimused 1-5) oli vahetult suunatud sellele, et saada infot kinnipeetavate endi kohta, kuna isikuandmed annavad ülevaate nende varasemast elukogemusest.

Teise grupi küsimused (küsimused 6-12) olid suunatud kinnipeetava enese hinnangute väljaselgitamisele, millised olid kuriteo toimepanemise motiivid ja vangistuse mõjud.

Kolmas küsimuste plokk kätkes eneses küsimusi (küsimused 13-35) Pärnu Vanglas korraldatavate sotsiaalprogrammide kohta.

Statistiline uurimus viidi läbi Pärnu Maakohtu kriminaalhooldusosakonna Pärnu talituse kriminaalhooldajate vahendusel, kelle kliendid on vanglast tingimisi ennetähtaegselt vabanenud kriminaalhooldusalused, et välja selgitada seos õiguskuulekuse ning läbitud sotsiaalprogrammide vahel.

3. UURIMUSTÖÖ ANALÜÜS JA TULEMUSED

3.1. Pärnu Vanglas läbiviidud sotsiaalprogrammid

Pärnu Vangla Sotsiaalosakonnas 2005 aastal läbi viidud rehabilitatsiooniprogrammidest olid „Viha juhtimine“, „Motiveeriv intervjuerimine“, „Peresidemete hoidmine ja taastamine“.

„Muusikateraapia“. Projektidest viidi läbi „Kunstiga kuritegevuse vastu“, „Võrdne toetab võrdset“, Vanglast vabaks“ ja „Peresidemete hoidmine ja taastamine“ (Aamisepp 2005).

Kinnipeetavate vaba aega sisustati alljärgnevate ringitöödega:

Muusika meid kõiki seob;

Kitarriõpe;

Loov – käsitöö

Sõnakunsti trupp LARP

Usulistest tegevustest on kinnipeetavatel võimalus osaleda:

Piiblitunnid

Leerikursus;

Pühapäevased jumalateenistused (Aamisepp 2005).

Samuti oli kinnipeetavatel võimalus omandada kutseharidust – Infotehnoloogia kursus, mis koosnes neljast moodulist: ärijuhtimine, inglise keel, toimetulekuõpe ja arvutiõpe. Kursus kestis üks aasta ning lõpetades said kinnipeetavad kutsehariduse tunnistuse. Kursust anti Pärnumaa Kutsehariduskeskuse õpetajate poolt. Vabanedes saavad jätkata õpinguid Pärnumaa Kutsehariduskeskuses. Vene keelt kõnelevatel kinnipeetavatel oli võimalik õppida eesti keelt (Aamisepp 2005).

„Viha juhtimine“

Viha juhtimise programm on välja töötatud Suurbritannia Vanglate ameti poolt 1995. aastal ning täiendatud ja kohaldatud Soome Justiitsministeeriumi vanglate osakonna poolt 2000 aastal. „Viha juhtimine“ baseerub kognitiiv-käitumuslikul inimkäsitlusel ja mõeldud impulsiivsetele kinnipeetavatele.

Programmi eesmärgid on alljärgnevad:

- täiendada kursusest osavõtjate arusaamist sellest, mis nendega vihastades toimub;
- selgitada neile, miks on vaja oma käitumist kontrollida;
- aidata mõista, miks on viha talitsemine kasulik;
- parandada nende oskust viha talitseda;
- anda võimalus harjutada viha talitsemist rollitreeningute abil (Kasemets 2003:25).

Programmi senised kogemused on olnud positiivsed. Peamiste vahetute tulemustena on märgitud kinnipeetavate enesejälgimise ja –analüüsimise võime paranemist ning motivatsiooni suurenemist oma tunnetega tegelemiseks ja oma käitumise juhtimiseks (ibd).

Osalejad on reeglina olnud aktiivsed ja motiveeritud osalema. Nende hinnangul on grupis tavaliselt sõbralik ja usalduslik õhkkond, mis soodustab avameelsust ja eneseanalüüsi. On leitud ka, et kursus võiks olla pikem. Paljud väidavad, et kasutavad kursusel saadud teadmisi ja oskusi elus: tüliolukordades ja konfliktides ning probleemseid situatsioone ennetades. Samuti on osalejad saanud positiivse kogemuse, leides väärtuslikke omadusi iseendas ja saavutades teiste inimestega parema kontakti (Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates 2005:12,13).

„Motiveeriv intervjuerimine“

„Motiveeriv intervjuerimine“ on inimese üldist muutumist toetav programm. Sisuliselt on tegemist individuaaltehnika vormiga, mille aluseks kliendikeskne lähenemine. Selle programmi põhimõtted on rakendatavad ka muudes valdkondades, nagu näiteks äri, kooolitus, juhtimine.

Motiveeritava intervjuu põhikomponendid on järgmised:

- koostöö – nõustaja suhtleb kliendiga kui partneriga
- esilekutsumine – nõustaja roll seisneb pigem arukuse ja arusaamise esilekutsumises, nende omaduste ülesleidmises inimeses ja nende väljatoomises;

- autonoomia – vastutus muutuse eest lasub kliendil, respektieritakse kliendi autonoomiat. Kliendil on alati vabadus valida, kas ta soovib nõustamist või mitte (Kasemets 2003:25).

Motiveeriva intervjuu neli põhimõtet:

- näidata üles empaatiat, sest aktsepteerimine soodustab muutumist; oskuslik reflekteeriv kuulamine on esmatähtis: ambivalentsus ehk vastuolulised tunded on normaalne nähtus;
- suurendada lahkeli, kuna klient, mitte nõustaja on see, kes peab esitama argumendid muutumise poolt. Muutumist motiveerib tajutav lahkeli inimese praeguse käitumise ja oluliste isiklike eesmärkide vahel.
- uusi arusaamu tutvustatakse, kuid ei suruta peale; klient on peamine allikas, kust leida vastused ja lahendused. Vastuseis on signaal, et tuleb reageerida teistmoodi;
- toetada enesetõhusust – inimese usk muutuse võimalikkusse on võimas motiveerija, klient, mitte nõustaja vastutab muutumise kasuks otsustamise ja selle teostamise eest. Nõustaja usk inimese muutmisevõimesse aitab muutuse võimalusel täituda (Lip 5005).

„Motiveeriv intervjuu“ sobib tööks kinnipeetavatega, kes ise ei näita üles mingisugust initsiatiivi oma senise käitumise muutmiseks. Seepärast on motiveeriv intervjuu paslik tehnika toetamiseks teisi, konkreetse suunitlusega programme, nagu näiteks programmid agressiivsetele klientidele, narkosõltlastele, seksuaalkurjategijatele vms (Kasemets 2003:25).

„Paarisuhete hoidmine ja taastamine“

„Paarisuhete hoidmine ja taastamine“ oli Pärnu Vanglas uus ja alustati alles detsembris 2005.a. Programm viidi läbi koos kriminaalhooldusametnikuga, et nad tutvuksid võimalike klientidega, paraneks vangla ja kriminaalhoolduse koostöö ning areneks võrgustikutöö. Eesmärgiks oli tutvustada kinnipeetavatele ja nende perekondadele pärast vabanemist tekkida võivaid emotsionaalseid pingeid ning nende maandamise võimalusi. Sihtgruppi kuulusid kinnipeetavad, kellel oli toimiv paarisuhe ja kellel avanes 4 -6 kuu jooksul võimalus ennetähtaegselt vabaneda. Programmi juhtisid 2 spetsialisti – kriminaalhooldaja

ning vangla sotsiaalvaldkonna töötaja (Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates 2005:39,40).

Kinnipeetavate majandusliku toimetuleku kõrval ei ole arvestatud emotsionaalse kriisi ja suhete muutusega perekonnas. Samuti on tihti puudulik kinnipeetavate konflikti lahendamisoskus. Toimetulematus peresuhetes võib kaitsefaktori (pere olemasolu ja toetus) muuta riskifaktoriks (suutmatus näha adekvaatselt enda ja teiste olukorda, mis võib viia lahutuseni) (ibid).

Programm koosneb vanglasisesest grupitööst ja väljasõiduseminarist. Grupitöö teemaks on pere- ja paarisuhted ning suhted sise- ja välismaailmaga. Seminaril osalevad ka kinnipeetavate elukaaslased, et paarid saaksid vabas õhustikus aktiivselt oma suhtega tegeleda. Üks rühm koosneb 8 – 12-st kinnipeetavast. Rühmatöö ei ole üles ehitatud loengute vormis, vaid teooriat antakse edasi kogemusi jagades, situatsioonimängude, dilemmaide jm abil. Arutletakse ja võrreldakse kogemusi eri teemadel: inimese areng ja elukaar; suhtlemine; probleemi määratlemine ja lahendamine; perekonna mudelid, arenguetapid; lahutus jms. (ibid).

Väljasõiduseminaril, millel osalejad valitakse koos teiste vangla osakondadega rühmatöö läbinud kinnipeetavate hulgast, kinnistatakse rühmatöös omandatud teadmisi ja oskusi. Ühele väljasõidule on planeeritud viis kinnipeetavat koos elukaaslasega (Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates 2005: 41,42).

Kolmepäevasel seminaril koostavad paarid piiratud ressurssidega pere eelarvet; osalevad armukadedust ja hirme käsitlevates vestlusringides; lahendavad ootamatuid situatsioone, mis võivad pärast vabanemist tekkida; saavad testida üksteise usaldust ning avaldada oma mõtteid ja tundeid. Kõik paarid peavad kolme päeva jooksul vähemalt tund aega vestlema perenõustajaga, kuigi tegelikult pühendatakse sellele märksa rohkem aega. Samuti saavad paarid vestelda kriminaalhooldusametnikuga ennetähtaegse vabanemisega seotud teemadel. Vaba ja sundimatu õhkkond lihtsustab positiivsete kogemuste ja uute teadmiste omandamist. Väljasõiduseminarile ei kaasata lapsi, sest tähelepanu koonduks suuresti neile ning omavahelise suhte probleemidega tegelemine jäetaks meeldivama alternatiivi korral tagaplaanile. Samas on see puhkuseks naistele (Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates 2005:42).

Osalejate hinnangud programmile on olnud positiivsed:

- omandatud on uusi teadmisi, hakatud üksteist ja reaalsust paremini mõistma
- nii läbiviijad kui ka kinnipeetavatega kokku puutuvad vanglaametnikud on näinud positiivseid muutusi programmi läbinud kinnipeetavate hoiakutes, seda juba grupitöö käigus. Seetõttu peavad läbiviijad programmi läbinute puhul vajalikuks ennetähtaegset tingimisi vabastamist – nii väheneb vangla subkultuuri taasmõju (Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates 2005:43).

2005. aasta teisest poolest alustati programmiga ka Tartu, Ämari ja Pärnu vanglas. Praegu osaleb programmis 58 kinnipeetavat. 2006. aastal alustame järelhindamist programmi läbinud kinnipeetavate ja nende perekondade seas, et adekvaatselt hinnata programmi mõju retsidiivsusriskile (ibid).

Pärnu Vanglas oli läbitud programm esimese grupi kinnipeetavatega, kes lähevad mai – kuus programmi läbiviimiseks väljapoole vanglat, et suhelda elukaaslase või abikaasaga, perenõustajaga ja kriminaalhooldajaga. Teine grupp moodustati koheselt pärast esimese grupi lõpetamist. kus sotsiaalosakond koostöös vangistusosakonnaga valisid välja uued kinnipeetavad, kellega oleks võimalik realselt programm läbi viia ja neid ette valmistada ennetähtaegseks vabastamiseks. Sügiseks oli planeeritud grupile väljasõiduseminar (Aamisepp 2005).

„Infotehnoloogia kursus“

Kursuse eesmärk oli valmistada kinnipeetavaid ette tööturule astumiseks ning anda neile parema konkurentsivõime saavutamiseks infotehnoloogilisi oskusi. On kinnipeetavaid, kes on vanglais veetnud enam kui 15 aastat. Selle aja jooksul on arvuti valdamine saanud paljude elukutsete puhul töölevõtmise eeltingimuseks. Samuti on palju vajalikku infot olemas ainult elektroonilisel kujul, mistõttu tuleb tunda põhilisi arvutiprogramme (Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates 2005).

Pärnumaa Kutsehariduskeskuse poolt viidi läbi Infotehnoloogia kursus, mis koosnes neljast moodulist: ärijuhtimine, inglise keel, toimetulekuõpe ja arvutiõpe. Kursus kestis üks aasta ning lõpetades said kinnipeetavad kutsehariduse tunnistuse. Kursuse läbimisel anti Pärnumaa Kutsehariduskeskuse poolt tunnistus, mille alusel saadakse õpinguid jätkata

peale vabanemist. Pärnu Vanglas oli infotehnoloogia kursus läbi viidud kahel aastal ja huvi ning osaleda soovijaid oli palju (Aamisepp 2005).

Vene keelt kõnelevad kinnipeetavad said õppida eesti keelt. Eesti keele õppega alustati 2005.aastal esimese grupiga (10 kinnipeetavat). Alustati eesti keele õpet kaks gruppi, millest üks grupp oli eesti keele õpe algajatele ning teine grupp oli moodustatud nendest, kes olid läbinud algajate kursuse (jätkukursus edasijõudnutele) (ibid).

„Vanglast vabaks“

Projekti oodatavaks tulemuseks on toimetulekuoskuste ja teadlikkuse tõstmine toiminguteks vabaduses, suhtlemis- ja käitumisalane treening käitumiseks erinevates ametiasutustes. Kinnipeetavate teadlikkuse tõstmine praktiliselt väljaminevate toimingute kohta vabanemise korral kinnipidamisasutusest, samuti suhtlemis- ja käitumisalane treening käitumiseks erinevates ametiasutustes, tutvustada kinnipeetavatele asutusi, kuhu on võimalik pöörduda töö või elukohta otsingul. Projekti eesmärgiks on:

- anda infot, kus ja kuidas taotleda elukohta selle puudumise korral (Pärnu LV Sotsiaalosakond, Samaaria turvakodu);
- anda teadmisi, kuidas otsida tööd tööhõiveameti kaasabil ja ka iseseisvalt. Tutvustatakse nõudeid elukutsele, õppimisvõimalusi, tehakse psühholoogiliste ja kutsesobivustestide abil analüüs, millised elukutsed võivad olla sobivad, valmistatakse ette enesetutvustus intervjuuks tööandjaga (Pärnumaa tööhõiveamet);
- õpetada vormistama vajalikke taotlus ja dokumente (Pärnu Pensioniameti Sotsiaalkindlustusamet);
- teavitatakse võimaluste erinevustest kriminaalhoolduse puhul, kinnipeetavatele;
- teadvustatakse kriminaalhoolduse olemus (Pärnu Kriminaalhooldus) (Aamisepp 2004).

„Võrdne toetab võrdset“

Projektis on toodud tugirühmad HIV- positiivsetele vangidele, eesmärgiks on tugirühma teenuse osutamine ning abistamine nende probleemide lahendamisel. Kinnipeetavatele antakse vajalikke teadmisi selle kohta, kuidas HIV- positiivne olles toime tulla. Vanglast

vabanedes jätkatakse nendega tööd, et inimene ei tunneks ennast üksikuna. Toimuvad järgmised üritused:

- koolitused ja seminarid „võrdne toetab võrdset“;
- konsultatsioonid HIV/AIDS temaatikast;
- arutlused ja loengud teemal stigmatiseerumine ja diskrimineerimine,
- infomaterjalide jaotamine ning grupidööd HIV/AIDS ja narkomaaniaga seotud teemadel;
- ollakse toeks vabanedes (Piilberg 2003).

„Muusikateraapia“

„Muusikateraapia“ on muusika või selle elementide (heli, rütm, meloodia) kasutamine kvalifitseeritud muusikaterapeudi poolt grupis protsessis, mis on kavandatud suhtlemise, õppimise väljendamise, jõuvarude mobiliseerimise ja teiste terapeutiliste eesmärkide lihtsustamiseks, et rahuldada füüsilisi, emotsionaalseid, vaimseid, sotsiaalseid ja kognitiivseid vajadusi. Muusikateraapiline tegevus annab hea võimaluse ennast realiseerida ja avastada endas varjul olnud võimeid ja oskusi, teha midagi rutiinist erinevat, teadvustada oma isikupära ja avastada grupis tegutsedes sarnasusi kaaslastega. Samuti on läbi muusikateraapilise tegevuse võimalik väljendada kogetud elamusi ja tundeid, mida sõnadesse panna on raske, ebamugav, valus ja niiviisi oma kogemustega õppida paremini toime tulema. Muusikateraapia eesmärk vanglas on mitteverbaalset tehnikat kasutades tõsta kinnipeetavate enesetunnustust ja eneseregulatsiooni, anda võimalus avastada ennast, oma võimeid läbi muusikateraapilise tegevuse (Lip 2004).

Muusika toime psüühikale on järgmine:

- muusika võimaldab paremini avada iseennast ja teisi,
- stimuleerib emotsioone ja tundeid;
- aitab väljendada emotsioone ja neid jagada;
- aitab vähendada stressi;
- võimaldab muuta meeleolu;
- loob assotsiatsioone (minevikueoseid, kunagi üleelatuga jne.) (ibid).

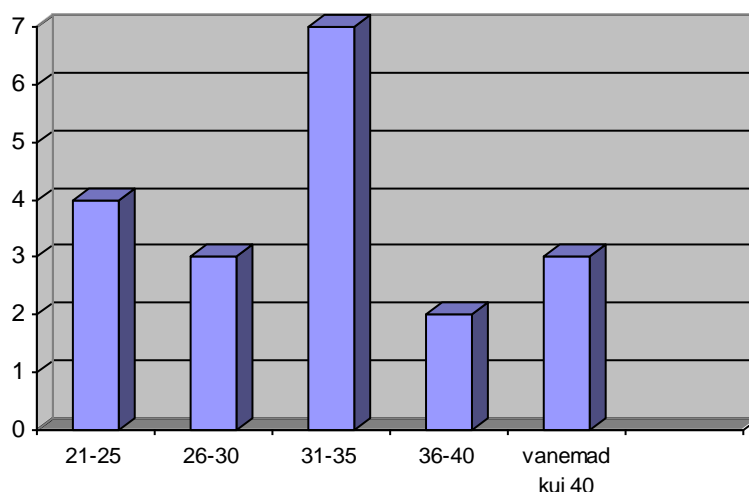
3.2. Kinnipeetavate üldandmed

3.2.1. Kinnipeetavate vanus

Ankeetküsitluses osales 19 kinnipeetavat. Läbiviidud küsitlusele vastas eesti rahvusest 19 kinnipeetavat. Uurimusest nähtus, et 4 kinnipeetavat olid 21-25 aastased, 3 kinnipeetavat 26-30 aastased, 7 kinnipeetavat 31-35 aastased, 2 kinnipeetavat 36-40 aastased ja üle 40 aasta vanuseid oli 3. Siit võib teha järelduse, et kuritegevusele on kaldunud inimesed ikkagi nooremas eas, üle 35 aastaste hulgas on kuritegevus vähenenud.

Vastanutest 80% oli sooritanud isiku-ja varavastase kuriteo, vaid 20% kinnipeetavatest sooritasid kuriteo, mis ei olnud isikuvastane (Joonis 1).

Joonis 1. Kinnipeetavate vanuseline jaotumine

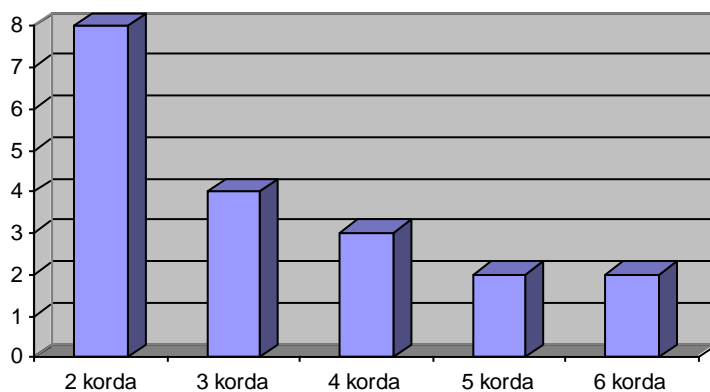
Allikas. Pärnu Vangla

3.2.2. Retsidiivsus

Retsidiivsus (korduvkaristus) oli esmakriteeriumiks anketeeritavate valikul. Seda sellepärast, et just korduvkaristust kandvatel on oma vahetu kogemus raskustest ja probleemidest kohanemaks eluga vabaduses.

Küsitletud isikuid, kes kandsid teistkordset karistust, oli kaheksa, kaks kinnipeetavat kandis oma kuuendat karistust (maksimum antud valimis) (Joonis 2).

Joonis 2. Kinnipeetavate retsidiivsus.

Allikas. Pärnu Vangla

3.3. Kaldumine kuritegelikule teele ja vangla mõju

Kui vaadata vastuseid, küsimusele mis mõjutas kaldumist kuritegelikule teele, siis 9 vastanut arvas, et nendeks olid sõbrad ja suhted perekonnaga, 4 kinnipeetava vastuseks oli toimetulematus, 3 vastanut arvas, et mõjutajaks oli alkoholism, 1 lastekodu ja 1 arvas tema kuriteo mõjutajaks oli kannatanu käitumine. Vastajatest vaid neli arvasid, et mõjutajaid ei olnud (Tabel 1, lk. 29).

Tabel 1. Mõjutused kaldumisel kuritegelikule teele (autori koostatud).

MÕJUTEGURID	KINNIPEETAVATE ARV
Sõbrad	5
Suhted perekonnaga (sõbrad)	4
Toimetulematus	4
Mõjutajaid ei olnud	4
Muu (alkohol, lastekodu, kannatanu käitumine)	- 5

Vastanute seas oli paljudel ära toodud lapsepõlves tekkinud arusaamatused vanematega, üks sagedamini esinevaid argumente oli, et neid ei mõistetud ja süüdistati pidevalt, millest tekkis ka tahe kodust eemalduda, veeta aega sõpradega ning alkoholi tarvitamine.

Toimetulematus ja sõbrad olid samuti koos esinevad vastused, kuna paljudel puuduvad sotsiaalsed oskused, mis aitaks neil ühiskonnas paremini toime tulla ja puudub teadlikkus vajaminevate toimingute kohta vabanemise korral, siis pöörduakse taas oma vana tutvusringkonna poole, millest arvatakse leida tuge ja mõistmist.

Sellest võib järeldada, et kinnipidamise ajal peab rohkem tähelepanu pöörama sotsiaalprogrammidele, mis õpetavad toimetuleku oskusi ja tõstavad teadlikkust, samuti suhtlemis- ja käitumisalaseid treeninguid.

3.4. Vangla kogemused ja nende mõju vabanedes

Vastanutest 17 kinnipeetavat arvasid, et vangla kogemus mõjutab neid vabanedes, ainult 2 vastanut arvasid, et vangla nende edaspidist elukäiku ei mõjuta. Alljärgnevalt tuuakse välja vastused, mil viisil vangla vastanute elukäiku mõjutab:

- Negatiivselt (väärastab mõttemaailma jõhkramaks muutumine, joomine ja narkootikumide tarbimine suurenenud, integreerumine ühiskonda raskenenud, raskused tööle saada, peresuhted jahenevad, tegevusetus muudab laisaks, usaldamatus – 7 vastust);
- Positiivselt (paneab mõtlema, muutumine enesekindlamaks, asjadele mõtlemine teise nurga alt, saadud uusi teadmisi, elukogemused suurenenud – 5 vastust);
- Hirnutavalt (pidev hirm raskema kuriteo sooritanute ees – 1 vastus).

Vastustest võib järeldada, et vanglakogemus on enamustel siiski negatiivne. Kuid samas selgub järgneva küsimusega, et vanglas olles on hakanud oma elu ja kuriteo üle juurdlema 11 vastanut, nendest enamusel on lisatud, et on teinud valesid valikuid ise ning ise on rikkunud oma elu ning muutus peab toimuva neis endis. Vastanutest 7 kinnipeetavat eitavad, et vanglas nende mõtteviis muutunud oleks.

Sellest võib siiski järeldada, et 60% vastanutest on hakanud juurdlema oma kuriteo üle ja jõudnud arusaamisele, et tahe ja muutus peab toimuma neis. Nagu kirjutab üks küsitletu: “Oleneb isiksusest ja tema tahtest end muuta. Riik üksi ei ole suuteline”.

9 küsitletu arvates aitab vanglas viibimine kaasa iseseisvusetuse tekkimisele ehk vangla õpetab kinnipeetavatele abitust ning 10 kinnipeetavat arvasid, et vangla ei mõjuta ning ei aita kaasa iseseisvusetuse tekkimisele.

Küsimusele, kas vanglas viibides kaob Teie meelest tööharjumus, vastas 12 kinnipeetavat jaatavalt ning 7 kinnipeetavat eitavalt. 7-st kinnipeetavast, kes vastasid eitavalt, töötasid 2 kinnipeetavat Pärnu Vangla majandustöödel. Sellest võib järeldada, et tuleb rohkem tähelepanu pöörata kinnipeetavate hõivatuse probleemile, kui ei ole võimalik vanglasiseselt töötada, peab otsima kinnipeetavatele muid tegevusi, et vältida terve päeva oma kambris istumist ning tegevusetuses olemist.

14 küsitletut arvasid, et vanglast vabanedes ei jää valdavaks tutvusringkonnaks vanglas olnud tutvusringkond, vaid 5 kinnipeetavat arvasid, et see jääb samaks.

3.5. Kinnipeetavate osavõtt sotsiaalprogrammidest ja nende vajalikkus

Küsimusele, kas ollakse osalenud Pärnu Vanglas toimuvates sotsiaalprogrammides, vastas 10 kinnipeetavat jaatavalt ning 9 kinnipeetavat eitavalt. Eitavalt vastamise põhjused on järgmised:

- kinnipeetavat peavad lugu vangla subkultuurist ehk siis „vangla kirjutamata seadused” ei luba neil osaleda taolistes programmides;
- 2 vastanut töötavad majandustöödel ning neil ei jätku aega sotsiaalprogrammides osalemiseks;
- 3 vastanut on viibinud liiga lühikest aega vanglas ning pole veel jõudnud osaleda, kuid neil on see plaanis.

Järgnev analüüs toimus 10 kinnipeetava ankeedi põhjal, sest need küsimused puudutasid sotsiaalprogrammides osalenuid ning 19 ankeetküsitlusele vastanutest olid 10 osalenud

sotsiaalprogrammides. Mitteamalejad jätsid vastavalt ankeedi juhisele vahepealsetele küsimustele vastamata.

10 vastanud kinnipeetavast on 3 osalenud „Viha juhtimise” programmis, 4 „Muusikateraapias“, 6 kinnipeetavat projektis „Vanglast vabaks”, 6 kinnipeetavat projektis „Võrdne toetab võrdset- teadmised HIV/AIDS-ist” ning üks kinnipeetav on osalenud projektis, mille eesmärgiks oli jagada vanglas kogetut Puiatu Erikoolis ja Tartu linna käitumisprobleemidega õpilastele ning Viljandi Vanglas (Tabel 2, lk 32).

Tabel 2. Osalemine sotsiaalprogrammides (autori koostatud).

PROGRAMM	OSALENUD KINNIPEETAVATE ARV
“Viha juhtimine”	3
“Muusikateraapia”	4
“Vanglast vabaks”	6
Töö noortega	1

Küsimusele, mille tõttu otsustati, et soovitakse osaleda sotsiaalprogrammides vastati viiel korral, et need on vajalikud ning aitavad kaasa vanglast vabanedes paremini toime tulla, samuti viiel korral vastati, et sotsiaalprogrammides osalemine aitab vaba aega sisustada. Kolmel korral arvati, et sotsiaalprogrammides osalemisel saab suhelda erinevate inimestega.

Sotsiaalprogrammides osalenutele olid nende arvates kõige olulisemad järgmised asjaolud:

- Teda koheldi kui inimest, mitte kui kurjategijat (3 vastust);
- Sai olla noortele kasulik, et nad kuritegelikule teele ei läheks ja panna ennast proovile (1 vastus);
- On saanud kasulikku informatsiooni (6 vastust);
- Kui vanglast vabaks saab, siis teab, kuidas käituda ja kelle poole oma muredega pöörduda (4 vastust);
- Kõik kuuldu oli vajalik (5 vastust).

Kinnipeetavate arvates oli sotsiaalprogrammides palju head, kasulikku ja vajaminevat. Oluline oli enamuse vastajate jaoks see, et sai palju informatsiooni selle kohta, kuidas vanglast vabanedes paremini hakkama saada uusi kuritegusid sooritamata.

Alljärgnevalt tuuakse välja vastused, miks sotsiaalprogrammid on vajalikud:

- Uued teadmised (sai teavet riigiasutuste kohta, kust saab vajadusel abi paluda. Kasulik info, mida saab vabaduses ära kasutada, et eluga kuidagi rööpasse saada – 2 vastust);
- Uued oskused (õppis kuulama muusikat, mis rahustab. Suhtlus, kuulamine, rääkimine, arenemine ja vabanemine vanast. Oskus vabaduses käituda õigesti – 3 vastust);
- Vaba aja sisustamine (kasulik on see, et aeg läks kiiremini ja oli mingigi vaheldus – 2 vastust).

80 % kinnipeetavatest vastas, et sotsiaalprogrammides osalemine on vajalik ning 20 % vastanut arvas, et osalemine on kasulik vähesel määral. Positiivne asjaolu on aga see, et ükski vastaja ei pidanud Pärnu Vanglas läbiviidud sotsiaalprogramme ebavajalikuks.

Sotsiaalprogrammides käsitletavaid teemasid pole 2 vastanut pärast programmis osalemist teiste kinnipeetavatega arutanud. Samuti 2 isikut vastasid, et arutavad alati peale sotsiaalprogrammi toimumist omavahel käsitletud teemasid, ülejäänud arutasid vahetevahel.

Küsimusele, mida õpiti sotsiaalprogrammides oma kuriteo või kuritegude kohta, jättis 8 isikut vastamata. Vastas vaid kaks isikut, kelle vastused olid järgmised:

- Olen aru saanud oma teo väärust ja sellest et olen raskes olukorras valesid valikuid teinud;
- Seda ei oleks tohtinud teha.

Küsimusele, mida õpiti sotsiaalprogrammides oma käitumise kohta vabaduses, jättis vastamata 5 kinnipeetavat. Viis isikut vastasid järgnevalt:

- Positiivselt (olin liiga üleolev teiste suhtes, õiget eristamast vales – 2 vastust);
- Negatiivselt (ei ole valesi käitunud, teadsin varem, mitte midagi – 3 vastust).

3.6. Sotsiaalprogrammides osalemise kasulikkus vangistuses ja vabaduses

Sotsiaalprogrammides osalemise kasulikkust vangistuses hindas enamik vastajaid üle keskmise vajalikuks, vaid üks kinnipeetav arvas, et sotsiaalprogrammides osalemine pole üldse kasulik. 8 isikut hindas 10-palli skaalal kasulikkust 8 palliga.

Sotsiaalprogrammides osalemise kasulikkust vabaduses hindasid 10 palli skaalal 7 vastajat hindega viis, teiste vastanutest selgus, et üle keskmise on sotsiaalprogrammides osalemise kasulikkus vabaduses, vaid üks kinnipeetav arvas, et sotsiaalprogrammides osalemine pole üldse kasulik. 8 isikut hindas 10-palli skaalal kasulikkust 8 palliga.

Tunti ka huvi selle kohta, millest veel kinnipeetavad oleks huvitatud ning mida võiks rohkem sotsiaalprogrammides rääkida. Kahjuks jättis 6 vastanut sellele küsimusele vastuse andmata. Tehti järgmised ettepanekud, millest võiks rohkem juttu olla sotsiaalprogrammides:

- Üldised soovid (kõigest võiks rääkida, rohkem tulevikust – 2 vastust);
- Konkreetsete soovid (võimalusest vabaduses elu korda saada, kelle poole pöörduda raskuste tekkimisel, kuidas leida tööd ning kuidas töö intervjuul hakkama saada, inimese eneseväljendusmeetodeid – 3 vastust).

Pärnu Vangla sotsiaalosakonnas olid need ettepanekud arutlusel ning järgnevate projektide koostamisel arvestatakse kinnipeetavate soovidega.

Kinnipeetavate sõnul on nad programmides osalemisega teada saanud palju uut, näiteks kelle poole vabanedes pöörduda ning millised seaduslikud õigused neil vanglast vabanedes on. Üks isik vastas, et on õppinud sotsiaalprogrammi raames kitarrimängima, teine, et tema lihtsalt on kinnistanud oma teadmisi.

Kümnest vastanust 9 soovitaks Pärnu Vanglas korraldatavaid sotsiaalprogramme teistele kinnipeetavatele, vaid üks ei teeks seda. Põhjused, miks kinnipeetavad soovitaks Pärnu Vanglas korraldatavaid programme teistele isikutele, kes pole veel sotsiaalprogrammides osalenud, on järgmised:

- Arendavad (et inimene areneks ja näeks, et kõik inimesed on võrdsed ja tahaksid elada, silmaringi laiendamiseks, hakkab asju paremini mõistma, ennast ja teisi rohkem hindama mõistma ning leiab asjatundjate juurest oma küsimustele vastuseid, mis võivad teda aidata vabaduses, aitavad eneses leida midagi sellist, mida enne pole tähele pannud – 4 vastust);
- Õpetlikud (mõned vajavad abi ja neid aidatakse, ka teised vanglas viibijad muutuksid samale tasemele, kuidas edasi elada, kergendab lülitumist ellu vabanedes - 5 vastust).

3.7. Kinnipeetavaid huvitavad teemad ning soovitud sotsiaalprogrammide läbiviijatele

Kinnipeetavaid huvitavad järgmised teemad, millest nad tahaksid rohkem kuulda:

- Üldarendavad (teemad pole olulised, oluline on see ,et saaks suhelda erinevate inimestega, õiglus, filosoofia, poliitika, majandus – 6 vastust);
- Tööhõivealased (kuidas saada tööd, töövõimalused – 3 vastust);
- Sotsiaalsete oskuste arendamine (kõik, mis sotsiaalseid võimalusi võimaldavad, soov, et aidatakse ühiskonda tagasi pöörduda – 2vastust);
- Vaba aja veetmine (midagi seoses muusikaga ja vaba aja veetmise viisidega, ekstreemsport, sport, kunst – 4 vastust).

Kinnipeetavate ettepanekud sotsiaalprogrammide läbiviijatele olid väga positiivsed. Enamus oli rahul seni korraldatud programmidega. Järgnevalt esitatakse kinnipeetavate ettepanekud:

- Positiivsed (jätkake samas suunas, olge edasi sama tublid, meeldiv olla rühmas – 3 vastust);
- Julgustavad (rohkem julgust, rohkem sportimisvõimalusi – 2 vastust);
- Õpetlikud (võiks olla rohkem neid, kes kinnipeetavatega tegeleksid, mida rohkem vange hariks ja endaga paremini hakkama saama õpiksid, rohkem tegevust vangidega, suhelgu rohkem otseselt kindla isikuga, mitte grupiga, kes teda ei kuula – 4 vastust).

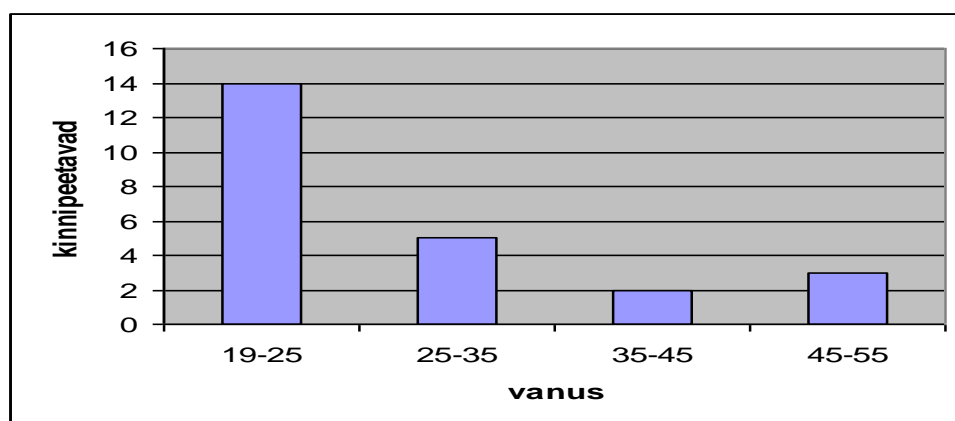
3.8. Kriminaalhooldaja järelevalve all olevad ennetähtaegselt vabanenud kinnipeetavad

Pärnu MK kriminaalhooldusosakonna Pärnu talituse statistilise uurimuse alusteks osutus 24 tingimisi ennetähtaegselt vabanenud kinnipeetavat. Statistilisel uurimisel vaadeldi hooldusaluste vanust (vanuse mõjust sotsiaalsetele oskustele), hooldusaluste osalemist enne vabanemist sotsiaalprogrammides ning hooldusaluste arvu kelle puhul käitumiskontroll pöörati täitmisele, seoses uue kuriteo sooritamise või kontrollnõuete mittetäitmisega.

3.8.1. Tingimisi ennetähtaegselt vabanenute vanus

Pärnu Maakohtu Kriminaalosakonna ühe kriminaalhooldaja järelevalve all oli 2006. aastal ennetähtaegselt vabanenuid 24 kinnipeetavat. Kriminaalhooldaja poolt koostatud andmetest järeldus, et kõige suurem vabanenute arv oli vanuses 19 – 25 aastaste kinnipeetavate hulgas. See moodustas 58 % kriminaalhooldaja järelevalve all olevatest. Vanuses 25 – 35 aastaseid oli 21 %; vanuses 35 – 45 aastaseid oli 8 % ja 45 -55 aastaseid oli 13 % (Joonis 3).

Joonis 3. Ennetähtaegselt vabanenud kinnipeetavate vanuseline jaotus

Allikas. Pärnu Maakohus

Tingimisi vabanemise üheks kriteeriumiks on elukoha olemasolu ning toetav sotsiaalne võrgustik. Sellest võib järeldada, et 19 – 25. aasta vanustel on säilinud enim eluaseme olemasolu ning lähisugulaste toetus. Vastavalt vanuse kasvuga kaotavad vanglas karistust

kandvad isikud oma lähedaste toetuse, usalduse (korduvkaristatute puhul) ning sellest tulenevalt ka eluaseme. Vanuses 45 – 55 aastastel oli tingimisi ennetähtaegselt vabanenute arvu mõningane tõus.

3.8.2. Tingimisi ennetähtaegselt vabanenute osalemine vanglas olles sotsiaalprogrammides

Pärnu talituse kriminaalhooldusosakonna kahekümne neljast uuritavast, kes vabanesid tingimisi ennetähtaegselt, olid 14 klienti vangistuses olles osalenud erinevates sotsiaalprogrammides (Tabel 3, lk.37).

Tabel 3. Osalemine vanglas sotsiaalprogrammides

PROGRAMM	OSALENUD KINNIPEETAVATE ARV
“Viha juhtimine”	14
„Infotehnoloogia“	3
“Paarisuhete hoidmine ja taastamine”	4
„Kunstiga kuritegevuse vastu“	3

Allikas. Pärnu Maakohus

Statistilisest uurimusest võib järeldada, et kriminaalhooldusalused, kes osalesid mitmes vanglas pakutavas grupitööl, on enim avatud muutusteks kui need, kes vangistuses ei osale üheski pakutavas rehabilitatsiooniprogrammis..

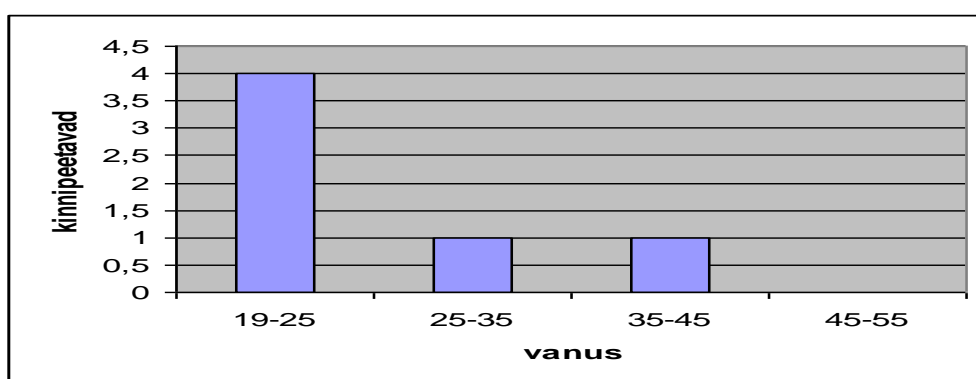
Programmis „Viha juhtimine“ oli osalenud 14 hooldusalust, „Infotehnoloogia“ programmis 3 klienti, „Paarisuhete hoidmine ja taastamine“ 4 klienti ning „Kunstiga kuritegevuse vastu“ 3 klienti.

Vanglas läbiviidavatest programmidest kõige osalejate rohkem oli „Viha juhtimine“.

3.8.3. Vanglasse tagasipöördumine ja sotsiaalprogrammides osalemise seos

Uuringu tulemusel Pärnu Maakohtu kriminaalosakonna Pärnu talituse andmetele tuginedes nähtub, et 24-st tingimisi vabanenust sooritasid uue kuriteo ja pöördusid vanglasse tagasi aasta jooksul 6 isikut. Vanglasse tagasipöördunud protsent enne tähtaega vabanenute seast oli 25%. Kõige rohkem pöördus tagasi kinnipeetavaid vanuses 19 – 25 aastaseid 17%, 25 – 35 aastaseid kinnipeetavaid 4%, 35 – 45 aastaseid kinnipeetavaid 4% ning 45 – 55 aastaseid kinnipeetavaid 0% (Joonis 4, lk38).

Joonis 4. Vanglasse tagasipöördunud enne tähtaega vabanenud kinnipeetavad

Allikas. Pärnu Maakohus

Statistilisest uurimusest nähtus, et 24-st vanglast tingimisi ennetähtaegselt vabanenute seas ei osalenud sotsiaalprogrammides 10 klienti. 24 uuritava tingimisi ennetähtaegselt vabanenud kliendist sooritas uue kuriteo või rikkus kontrollnõudeid 5 hooldusalust. Nendest 5-st kriminaalhooldusalusest, kelle puhul kriminaalhooldaja koostas erakorralise ettekande, ei olnud vangistuses osalenud ükski resotsialiseerimisprogrammis. Sellest võib järeldada, et vangistuses sotsiaalprogrammides mitteosalejatest 50% vabanenud tingimisi ennetähtaegselt, sooritasid ühe aasta jooksul uue kuriteo või rikkusid kriminaalhoolduses olles kontrollnõudeid.

KOKKUVÕTE

Kui inimene on aastaid ühiskonnast eraldatud, siis on tema tagasitulek vabadusse raske. Seda näitab ka fakt, et suur osa kinnipeetavaist on vanglas teist või enam korda. Retsidiivsus oli ka esmakriteeriumiks anketeeritavate valikul. Seda just sellepärast, et neil oleks oma vahetu kogemus raskustest ja probleemidest kohanemaks eluga vabaduses.

Mõeldes vangistuse mõjust kinnipeetavatele arvasid kinnipeetavad, et see on ikkagi negatiivne ning tuleks rohkem rakendada alternatiivkaristusi, eriti noorte ja esmakaristuste puhul. Negatiivse mõju kohta oli välja toodud põhjuseid, nagu vangla tutvused, peresuhete jähnemine, CV tulevikus rikutud, raskused integreerumisel tagasi ühiskonda.

Vangla kui positiivsest mõjust leiti, et vangistuse ajal hakatakse ikkagi oma käitumise ja sooritatud kuriteo üle juurdlema ning on võimalused õppimiseks ja enesetäiendamiseks. Veel arvati, et vangla mõjutaks edasist elukäiku vähem kui vanglad oleksid kambersüsteemiga väikevanglad.

Kinnipeetavad arvasid, et sotsiaalprogrammides osalemine on vajalik ning aitab neil vanglast vabanedes paremini hakkama saada ning sulandudes ühiskonda uusi kuritegusid sooritamata, saada vajaminevat informatsiooni, uusi oskusi ja teadmisi ning vaba aega sisustada. Oluliseks pidasid kinnipeetavad sotsiaalprogrammides osalemist veel selle poolest, et neid koheldi seal kui inimesi, mitte kui kurjategijaid. Positiivne asjaolu oli see, et ükski anketeeritav ei pidanud Pärnu Vanglas läbiviidavaid sotsiaalprogramme ebavajalikeks.

Sotsiaalprogrammide vajalikkuse mõju oli näha ka tingimisi vabanenute seas, sest paremaid toimetuleku oskusi omasid programmides osalenud ning nende seas oli vähem vangistusse tagasipöördumisi aasta jooksul.

Uurimistöö eesmärgiks oli anda ülevaade kinnipeetavate resotsialiseerimisest ja välja selgitada Pärnu Vangla kinnipeetavate arvamusi sotsiaalprogrammide vajalikkusest ning nende mõjusust peale vanglast vabanemist.

Käesoleva diplomitöö teoreetilises osas on antud ülevaade kinnipeetavate rehabilitatsioonist ning vanglast kui resotsialiseerimise asutusest. Sellest tulenevalt käsitleti rehabilitatsiooni erinevatel perioodidel, efektiivset sekkumist ja kuritegevust põhjustavaid tegureid, karistuste liike ning olemust, vangistuse mõju ja sotsiaaltööd vanglas ning tutvustati Pärnu Vanglas läbiviidavaid sotsiaalprogramme.

Enamik inimesi igas ühiskonnas on päevast-päeva millegagi hõivatud, aga vaid vähesed kontrollivad ja on huvitatud sellest, mis on nende tegevuse tulemus ja kuidas või miks nad midagi teevad.

Sotsiaalhoolekande eesmärk on aidata kinnipeetaval säilitada ja luua sotsiaalselt olulisi ja positiivseid kontakte väljaspool vanglat, suurendada tema iseseisvat toimetulekuvõimet ning mõjutada teda õiguskuulekalt käituma.

Kinnipeetavad, kes osalesid vanglas läbiviidud sotsiaalprogrammides pidasid neid vajalikeks, mis aitas neid parandada oma hoiakut karistuse kandmise ajal.

Rehabilitatsiooni programmides osalejad suutsid tingimisi ennetähtaegse vabanemise aja jooksul olla õiguskuulekamad kui mitteosalejad. Töö alguses püstitatud hüpotees leidis läbi uurimuse kinnitust, sest kinnipeetavad, kes läbisid vanglas rehabilitatsiooniprogramme ei pöördunud tagasi karistusasutusse.

SUMMARY

Implementation of Rehabilitation Programmes Targeting Preparation for Release on the Example of Pärnu Prison and the Criminal Department of Pärnu County Court.

To integrate prisoners into society more effectively, various activities are used to prepare prisoners for release. Re-socialisation programmes constitute the core of such work in prisons. The aim of the programmes is teaching prisoners social skills to help them become law-abiding citizens.

Re-socialisation does not only mean participation in social programmes but also daily contact with prison officers and staff and their attitude towards the re-socialisation process.

The aim of the present thesis was to give an overview of prisoners' resocialization to obtain the assessment of both prisoners of the necessity and efficiency of social programmes, based on the example of Pärnu Prison.

The methods used in the thesis were abstracting, the questioning of prisoners and interviews with prison officers. The sample consisted of 19 Estonian-speaking prisoners in Pärnu Prison. During the questioning of prisoners, from August to December 2006, there were 52 prisoners in Pärnu Prison. Therefore the sample accounted for 43.2% of the prisoners.

According to the results of the thesis, both prisoners believe that the social programmes offered in Pärnu Prison are necessary and help prisoners to become law-abiding citizens.

Keywords and terms used in the diploma thesis:

Imprisonment, prisoner, re-socialisation, social worker, social work, coping.

ALLIKATE LOETELU

Avaldatud allikad:

1. Pärnu Vangla põhikiri 1993.a
2. Eesti vanglasüsteemi aastaraamat 2000/2001. Justiitsministeerium. Tallinn
3. Eesti vanglasüsteemi aastaraamat 2000/2002. Justiitsministeerium. Tallinn
4. Eesti vanglasüsteemi aastaraamat 2000/2003. Justiitsministeerium. Tallinn
5. Eesti vanglasüsteemi aastaraamat 2000/2004. Justiitsministeerium. Tallinn
6. Kasemets, P. (2003). Sotsiaalprogrammid vanglas. Sotsiaaltöö nr.4 Sotsiaalministeerium. Tallinn.
7. Hilborn, J.W. (2001.). Nad kõik tulevad tagasi: ühiskonda integreerumine. Sotsiaaltöö, nr. 3, Sotsiaalministeerium. Tallinn.
8. Keskküla, T (2005). Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates. Justiitsministeerium. Lätti, E. (200)
9. Vangla sotsiaaltöötaja käsiraamat 2002
10. Kasemets, P. (2001. 2003). Kinnipeetavate ettevalmistamine tagasipöördumiseks ühiskonda. Sotsiaaltöö nr. 4 Sotsiaalministeerium. Tallinn.
11. Raska, E. (1987). Sotsiaalne programm, kuritegevuse ennetamine. Eesti raamat. Tallinn.

Avaldamata allikad:

12. Aamisepp, K. (2004). Sotsiaalosakonna aruanne 2004. Pärnu Vangla.
13. Aamisepp, K. (2005). Sotsiaalosakonna aruanne 2005. Pärnu Vangla.
14. Tõnismäe, T (2006) Pärnu MK Kriminaalhooldusosakond.
15. Kikas, L. (2004). Vangistuseolemus ja kinnipeetavate rehabilitatsioon. Seminaritöö. Sotsiaalteaduskond. Sotsiaalpoliitika osakond. Tartu Ülikool
16. Lip, K. (2004). Vangla negatiivsed mõjud. Intervjuu psühholoogiga 2004. Pärnu Vangla.
17. Piilberg, I. (2003). MTÜ Convictus tugirühmajuhi aruanne 2003. Pärnu Vangla.
18. Mikk, J. (2004). Vangistuse osa sotsiaalses kontrollis. Seminaritöö. Sotsiaalosakond. Sotsiaalpoliitika osakond. Tartu Ülikool. (Avaldamata allikas).

KÜSIMUSTIK KINNIPEETAVATELE

Käesolev ankeet on anonüümne ning küsitlus viidi läbi Pärnu Vanglas kinnipeetavate seas. Küsitluse on koostanud Tiit Madisson Sisekaitseakadeemia Korrektsioonieriala diplomitööks ning selle eesmärk oli teada saada kinnipeetavate arvamust sotsiaalprogrammidest. Andmeid kasutatakse üldistatult kujul. Valikvastuste korral tõmmake sobivale vastusevariandile ring ümber, punktiirile kirjutage oma arvamus.

1) Kui vana Te olete?

a) Alla 21	d) 30 - 35
b) 21 – 25	e) 35 - 40
c) 25 – 30	f) üle 40

2) Teie rahvus:

- a) eestlane
 - b) venelane
 - c) muu, milline, palun kirjutage
-

3) Mitmes karistus see Teil on?

a) Esimene	c) Kolmas
b) Teine	d) Neljas ja rohkem

4) Mis Teie arvates mõjutas Teid kaldumisel kuritegelikule teele,?

- a) mõjutajaid ei olnud
 - b) sõbrad
 - c) suhted perekonnaga
 - d) toimetulematus
 - e) muu, palun kirjutage
-

5) Kas Teie arvates vanglakogemus mõjutab Teie edasist elukäiku?

- a) jah
- b) ei

6) Kui jah, siis kuidas?

.....
.....
.....

7) Kas vangla suunab sooritatud kuriteo üle kriitiliselt mõtlema? Põhjendage palun?

.....
.....
.....

8) Kas vanglas viibimine aitab Teie meelest kaasa õpitud abituse tekkimisele (tehakse liiga palju töötajate poolt ära, ei saa ise otsustada)?

- a) jah
- b) ei

9) Kas vanglas viibides kaob Teie meelest tööharjumus?

- a) jah
- b) ei

10) Kas vangla tutvusringkond jääb valdavaks ka vabaduses?

- a) jah
- b) ei

11) Kas olete osalenud vanglas toimuvates sotsiaalprogrammides?

- a) jah
- b) ei

12) Kui jah, siis millistes?

- a) "Viha juhtimine"

- b) "Muusikateraapia"
 - c) "Vanglast vabaks"
 - d) "Võrdne toetab võrdset"
 - e) Muu
-

13) Kas läbiviidavad sotsiaalprogrammid on Teie arvates vajalikud?

- a) jah
 - b) ei
 - c) vähesel määral
-

**Kui osalesite programmides, siis vastake järgnevatele küsimustele edasi kuni lõpuni.
Kui Te ei ole osalenud sotsiaalprogrammides, siis jätke küsimused 16- 28 vastamata.**

14) Mis mõjutas osalemist?

- a) vajalikud ning aitavad vabanedes toime tulla
 - b) aitavad vaba aega sisustada
 - c) saab suhelda erinevate inimestega
 - d) Muu
-

15) Mis oli Teie arvates selle programmi eesmärk, mida saite kasulikku sellest?

.....

.....

.....

16) Missugused sotsiaalprogrammide õpetamisviisid meeldisid Teile?

- a) juhendajate loengud
- b) rolliharjutused
- c) kodused ülesanded
- d) videofilmid

e) muu

.....

17) Kas sotsiaalprogrammides oli midagi halvasti? Mis nimelt?

.....

.....

.....

18) Mida õppisite sotsiaalprogrammides osaledes oma kuriteo kohta?

.....

.....

.....

19) Mida õppisite sotsiaalprogrammides oma käitumise kohta vabaduses?

.....

20) Kuidas hindaksite sotsiaalprogrammides osalemise kasulikkust vangistuses?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Pole üldse kasulik **Väga kasulik**

21) Kuidas hindaksite sotsiaalprogrammides osalemise kasulikkust vabaduses?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Pole üldse kasulik **Väga kasulik**

22) Millistel teemasid peaksid sotsiaalprogrammid rohkem käsitlema?

.....

.....

.....

23) Mida nüüd oskate/ teate, mida enne sotsiaalprogrammi läbimist ei teadnud?

.....

24) Kas jooksvalt arutate käsitletut pärast järjekordset sessiooni õppust?

- a) jah
 - b) ei
 - c) vahel
-

25) Kas soovitaksite sotsiaalprogramme kellelegi teisele, kes ei ole veel osalenud?

- a) jah
- b) ei

26) Kui jah, siis mis põhjusel?

.....

.....

27) Millised teemad Teid huvitavad? Millest tahaksite rohkem kuulda?

.....

.....

.....

28) Teie ettepanekud sotsiaalprogrammide läbiviijatele?

.....

.....

.....

SUUR TÄNU TEILE!

